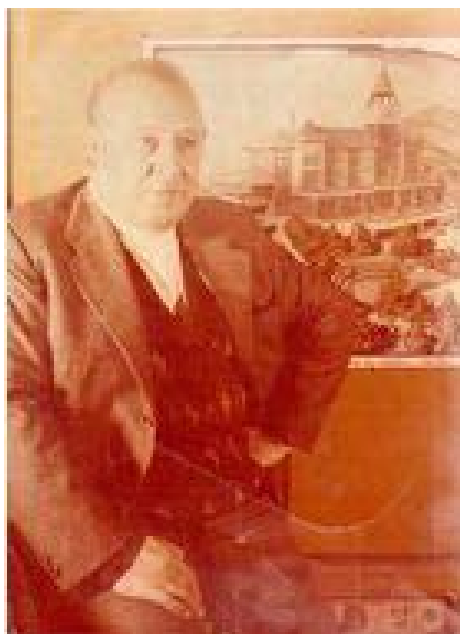

armand mas tulla a andorra

Tot i que moltes generacions d'andorrans han estudiat en un dels col·legis confessionals del país: **Sant Ermengol, Janer** o **Sagrada Família**, pocs saben que el seu autor va ser el gelidenc **Armand Mas Tulla** (1918-1999). Es tracta d'edificis que formen part de la nostrada **Arquitectura del Granit**, però que, malgrat les evidents diferències, s'han adjudicat erròniament a **Josep Canela Tomàs**, segurament perquè va acaparar la majoria d'equipaments públics de l'època: la **Clínica Meritxell** a Escaldes-Engordany, l'edifici de l'antiga **STA** i de la **caserna de bombers** a Andorra la Vella i les escoles espanyoles i franceses que bastí el Consell General a cada parròquia...

Fotografia d'**Armand Mas** amb la perspectiva de la proposta per **Casa de la Vall** de fons. Devia estar satisfet del projecte per tenir-lo presidint el seu despatx. Al costat dibuix *Perspectiva d'Andorra*.

Catàleg de l'Exposició Armando Mas, arquitecte, urbanista. La seva obra i els seus somnis, del 10 de juliol al 2 de setembre de 2014, sala Ramón Fernández Jurado, Biblioteca Central, Ajuntament de Castelldefels.

Armand Mas pertanyia a la cinquena generació d'una nissaga de paletes i constructors originaris de l'Anoia que des del segle XIX operaven a **Gelida**. Cap al 1900 es van convertir en la família hegemònica del sector essent fonamentals per entendre el desenvolupament posterior d'aquesta població de l'Alt Penedès. **Mas** va ser el primer de l'estirp que cursà estudis superiors en l'Escola d'Arquitectura de la plaça Universitat de Barcelona on coincidir amb **Josep Maria Sostres Maluquer** (1915-

armand mas tulla a andorra

1984), que també va treballar a Andorra¹. El 1946 obté el títol de doctor arquitecte i quatre anys després el càrrec d'arquitecte municipal de **Gelida**, al que seguiran el dels ajuntaments de **Martorell**, **Castellbisbal** i **Castelldefels**.

Mas va formar part d'aquelles reduïdes promocions d'arquitectes de postguerra que desenvoluparen una llarga i extensa carrera professional amb infinitat d'encàrrecs urbanístics i arquitectònics que gestionava des dels despatxos que va obrir a **Martorell**, **Barcelona** i **Palma de Mallorca**.

A. Mas, Projecte de via ràpida i tren elevat al PG marítim de Castelldefels, 1970, Catàleg de l'Exposició Armando Mas, arquitecte, urbanista. La seva obra i els seus somnis, del 10 de juliol al 2 de setembre de 2014, sala Ramón Fernández Jurado, Biblioteca Central, Ajuntament de Castelldefels.

¹ www.enricdilme.com/ESCRITS: Josep Maria Sostres a Andorra

armand mas tulla a andorra

La curiositat de **Mas** li farà descobrir les tendències del moment com demostren les vistes del front marítim de **Castelldefels** properes al moviment **Metabolista** japonès d'arquitectes com **Kiyonori Kikutake** o **Kisho Kurakawa**.

En la retrògrada universitat franquista, s'adquiria una gran capacitat expressiva -cal no oblidar que en les proves d'ingrés a la facultat calia passar un exigent examen de dibuix- però es vivia desconnectat dels corrents internacionals.

La documentació que comentem tot seguit deriva del fons **Armand Mas** de l'**Arxiu Municipal de Gelida**, excepte la perspectiva del projecte de Nou edifici de servei públic d'Andorra que pertany al fons del ministeri d'Ordenament. L'hem pogut consultar gràcies a l'amabilitat de l'arxivera municipal **Judit Pujol** que, després d'insistir-li durant els darrers anys, a la que ha trobat la possibilitat de permetre'ns la consulta ens l'ha facilitat. Pel que ens ha explicat, la documentació va arribar a l'ajuntament de **Gelida** per la donació que van fer els propietaris de la casa familiar del carrer Barceloneta núm. 33, de **Gelida** on probablement s'havia traslladat a viure l'arquitecte en jubilar-se.

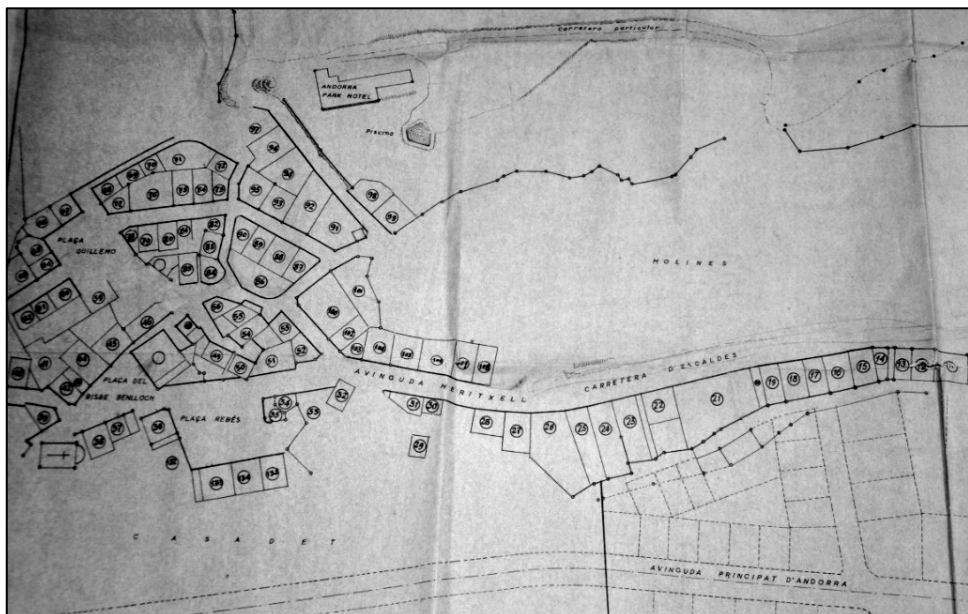
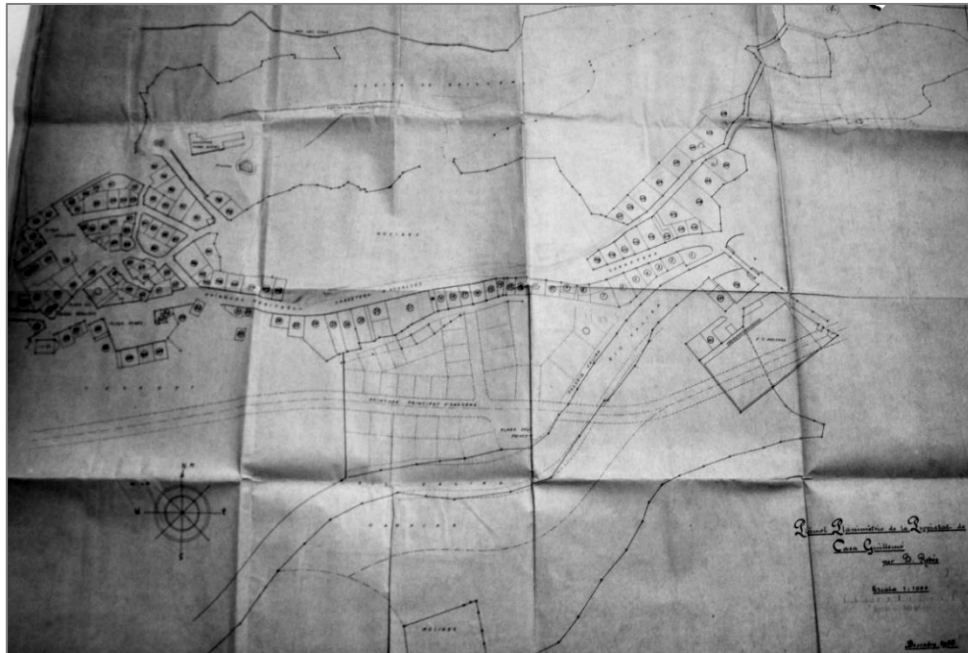
El tractament arxivístic del fons el va fer l'arquitecte i arxivera **Cristina Rangel**, amb l'ajuda de l'**Arxiu Municipal** i el suport de la **Diputació de Barcelona**, durant la tardor del 2009. Nosaltres vam visitar el fons el dia de **la Constitució** d'enguany. Vam revisar tots els expedients dels projectes deixant de banda els rotllos de paper per la dificultat de manipulació i, per tant, pot restar quelcom interessant per exhumar.

armand mas tulla a andorra

- 1958-66 ORDENACIÓ ANDORRA LA VELLA

El 1958, dos anys després de l'aprovació de la **Llei del Sòl i d'Ordenació Urbana** de l'Estat espanyol (12 de maig de 1956), **Mas** redactava el **Pla General d'Ordenació Urbana de Gelida**, conegut des d'aleshores com a "**Pla Mas**". L'arquitecte, seguint el model de ciutat jardí, potencià el caràcter de municipi d'estiueig de **Gelida** a través d'una zonificació en nuclis residencials i àrees verdes i equipaments que margina, expressament, el sòl industrial.

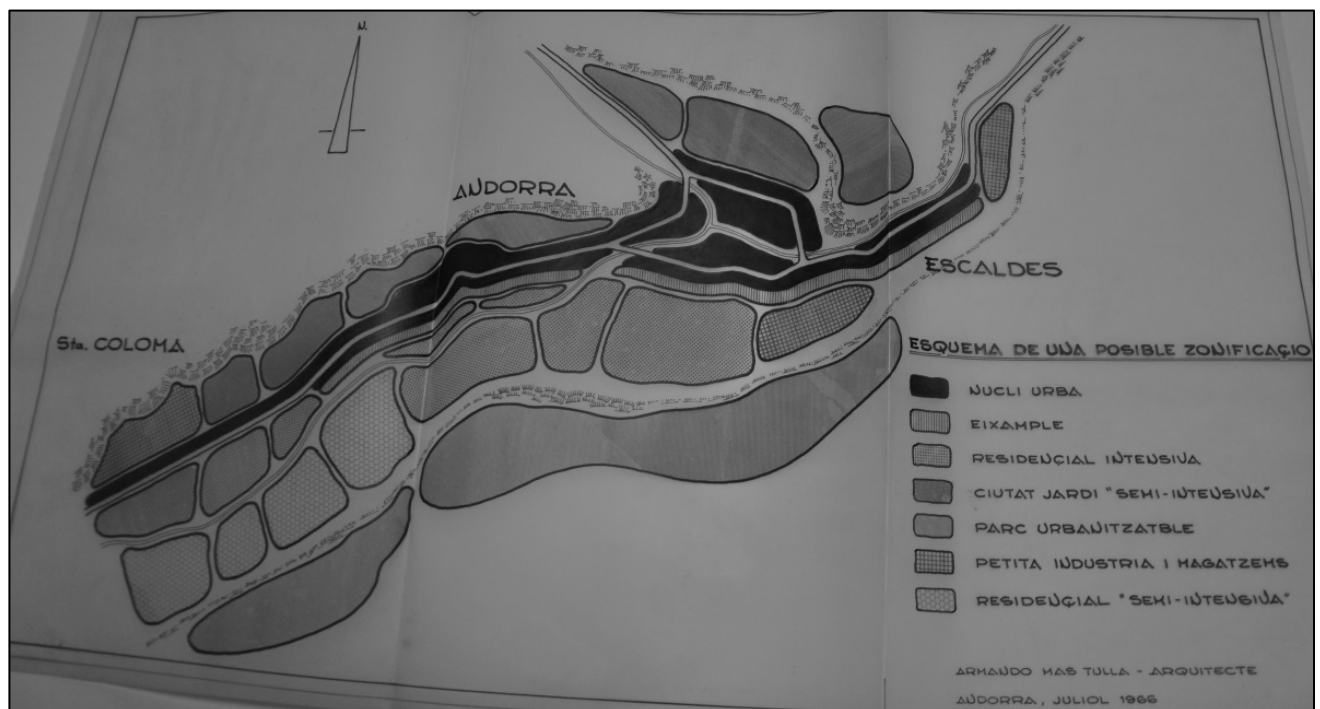

armand mas tulla a andorra

Com podem veure en els plànols de la fulla anterior aquest mateix 1958 **Mas** traça un plànol per recollir les finques de **casa Guillemó** a Andorra la Vella i reproduïx, al mateix temps, les finques veïnes. Podem apreciar la reduïdíssima dimensió de la capital i com l'expansió apuntava en direcció cap a **Escaldes** seguint l'**avinguda Meritxell**. Apareix ja el **Park Hotel** i la inacabada **plaça Guillemó**, ambdues obres **Joan Margarit Serradell**² (1908-1997).

El 1966 **Mas** presenta al **Comú d'Andorra la Vella** un esbós d'ordenació de la parròquia en àrees concèntriques que es va diluint a mesura que s'allunyen del centre seguint l'esquema de zonificació per usos i densitats.

Recordem que l'Ordinació X del 22 de maig de 1953 del **Consell General** insistia a les corporacions locals perquè realitzessin una zonificació del territori de les respectives parròquies. Petició que es va repetir per acord de data 11 de juny de 1980.

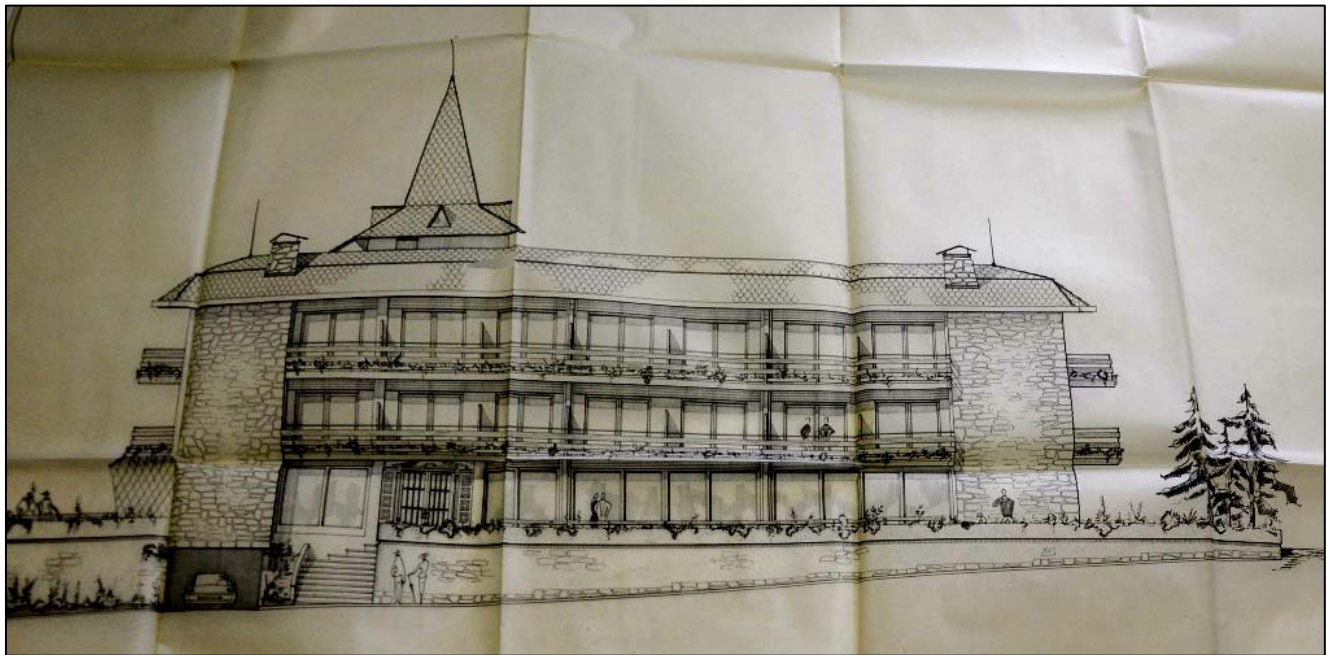
² www.enricdilme.com/ESCRITS: Joan Margarit a Andorra

armand mas tulla a andorra

- 1966 HOTEL SASPLUGUES

Un dels primers projectes de **Mas** a Andorra va ser un hotelet al peu de la carretera de la **Creu Grossa** d'Andorra la Vella. Es tractava d'un edifici compacte i cúbic de baixa alçada amb paraments de pedra i llosat trencat en la línia de l'**Arquitectura de Granit**. **Mas** introdueix una torre, que devia concentrar les comunicacions internes, com a element singular i que repetirà en projectes posteriors. L'establiment que finalment es va bastir no va seguir ben bé el projecte i, des de fa uns anys, ha estat substituït per un edifici d'habitatges.

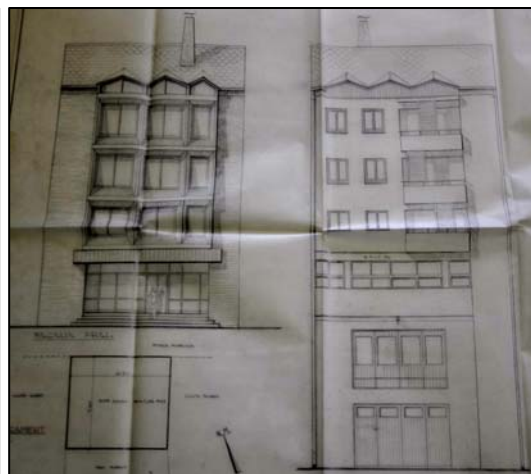

armand mas tulla a andorra

- 1966 CENTRAL TELEFÒNICA "SORD-MUDA" A SANT JULIÀ DE LÒRIA

Mas va realitzar diverses centrals telefòniques "sord-mudes" en diferents parròquies. Les tres que parlarem continuen actives amb tecnologia d'avui. No sabem a hores d'ara que volia dir "sord-muda". Des d'**Andorra Telecom**, **Thaïs Sánchez** amablement ens han comentat que es tractava de centrals automàtiques que feien servir una tecnologia nomenada **Pentaconta**³ on calia tenir una bona oïda i poc soroll per detectar les avaries a través de l'alteració del ritme que marcaven els relers (que no fos per aquí que vingués l'apelatiu...). La primera d'aquestes centrals es va bastir a la plaça de la **Germandat de Sant Julià de Lòria**.

Els primers croquis presentaven un alçat principal amb una tribuna tripartita, posteriorment es va perdre la simetria inicial amb el mòdul dret més estret, fet que li va treure harmonia.

³ <https://historiatelefonica.com>

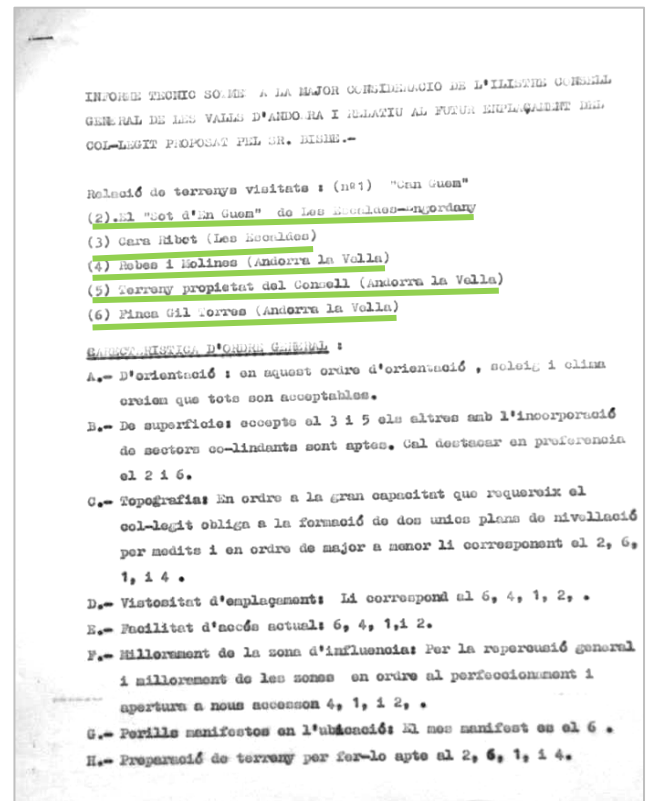
Antiga central telefònica "Sord-Muda"
ara Espai Jove. Fotografia: E.Dilmé

armand mas tulla a andorra

• 1966-80 COL·LEGI SANT ERMENGOL

Segurament el més visible dels edificis de Mas al país és el **Col·legi Sant Ermengol** ja que presideix les valls centrals des del **Roc de Sant Pere** d'Andorra la Vella. Mas va estudiar diferents indrets per aixecar el col·legi promogut pel Bisbat a demanda del **Consell General**. A Andorra la Vella s'estudiaren terrenys d'en **Rebés** i d'en **Molines**, a la zona de **Gil Torres** i la comentada del **Roc de Sant Pere**, aquest propietat del **Consell General**. A Escaldes-Engordany s'analitzaran finques de **cal Guem** -un d'ells al **Sot d'en Guem**- i de **cal Ribot**.

armand mas tulla a andorra

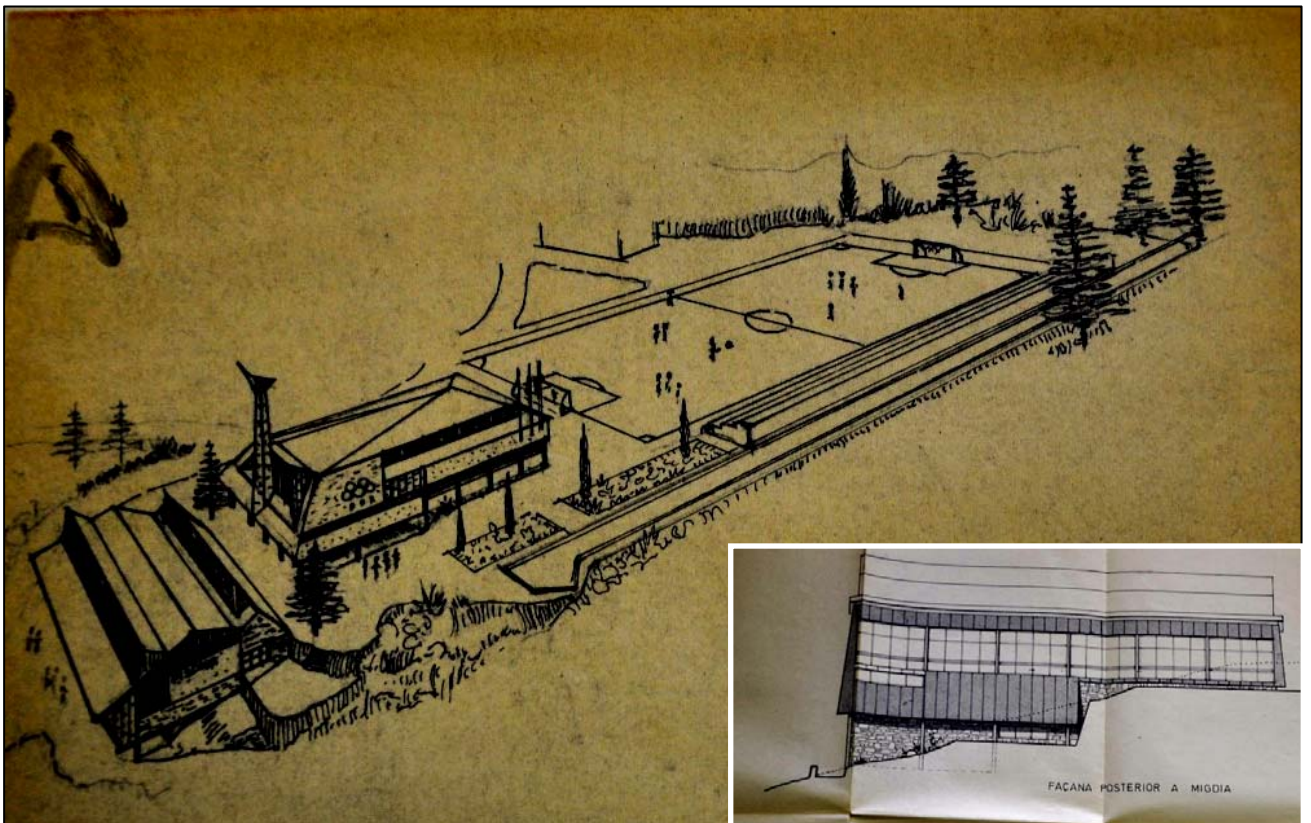

Col·legi Sant Ermengol en l'actualitat. Fotografia: E.Dilmé

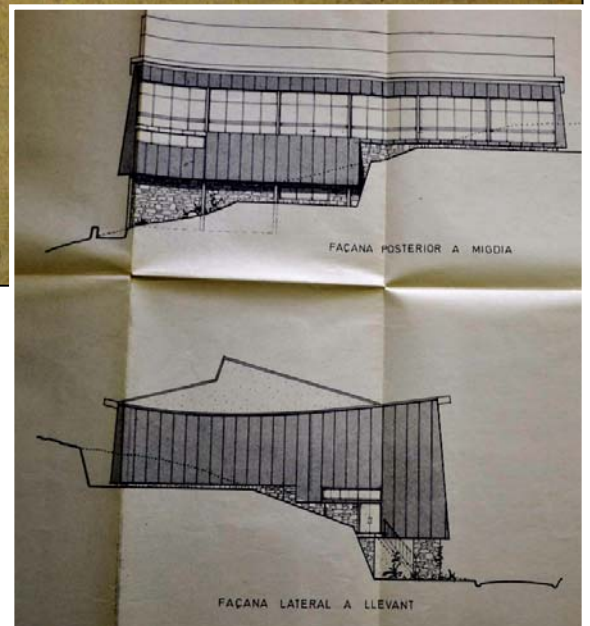

armand mas tulla a andorra

Com en la majoria de projectes **Mas** en farà diverses propostes. En les que reproduïm hi ha una amb planta en forma d'“H” i una perspectiva amb la construcció concentrada en la zona alta del solar que s'apropa a la que finalment tirarà endavant. També hi ha una versió de zona esportiva i de piscina coberta. En aquest cas quasi com la que es va bastir.

Col·legi Sant Ermengol en l'actualitat. Fotografia: E.Dilmé

armand mas tulla a andorra

- 1968 ESCOLA SAGRADA FAMÍLIA

En el dossier corresponent a l' "internat de les R. R. de la Sagrada Família" no hem trobat massa informació. La perspectiva del conjunt no sembla correspondre a lloc d'Escaldes-Engordany on actualment està ubicada l'escola **Sagrada Família**. L'entorn que dibuixa **Mas** no acaba de coincidir amb el carrer **Josep Viladomat** tot i que, cal recordar, que en aquell moment la zona estava poc urbanitzada. Podria ser una primera idea que va evolucionar fins a la construcció definitiva.

Col·legi Sagrada Família en l'actualitat. Fotografia: E.Dilmé

armand mas tulla a andorra

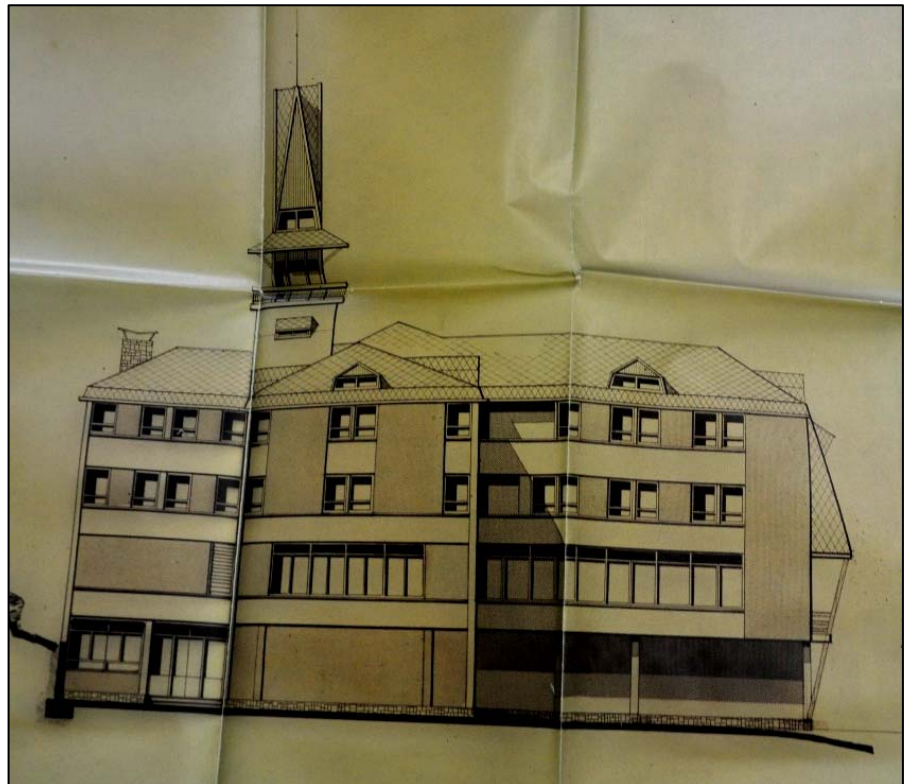
- 1969 COL·LEGI JANER

En el cas del **Col·legi Janer** la documentació revisada és força més àmplia. Trobem perspectives interiors i diversos alçats del conjunt.

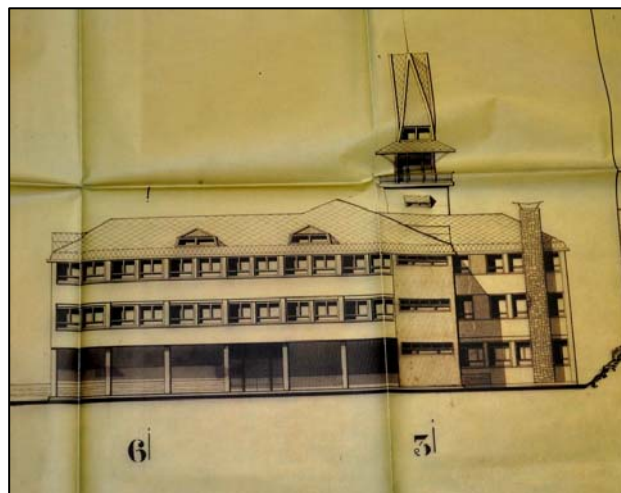
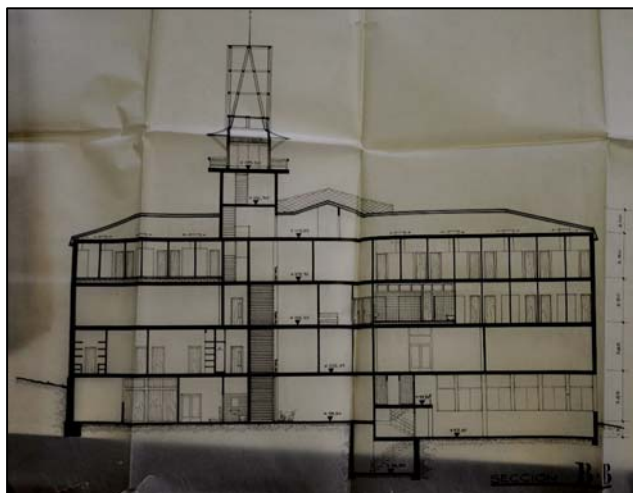
**armand
mas tulla**
a andorra

armand mas tulla a andorra

Mas torna a emprar una torre com a element de referència. En aquest cas es tracta d'una torre de guaita molt estilitzada i aèria. La més elegant de totes les que va bastir.

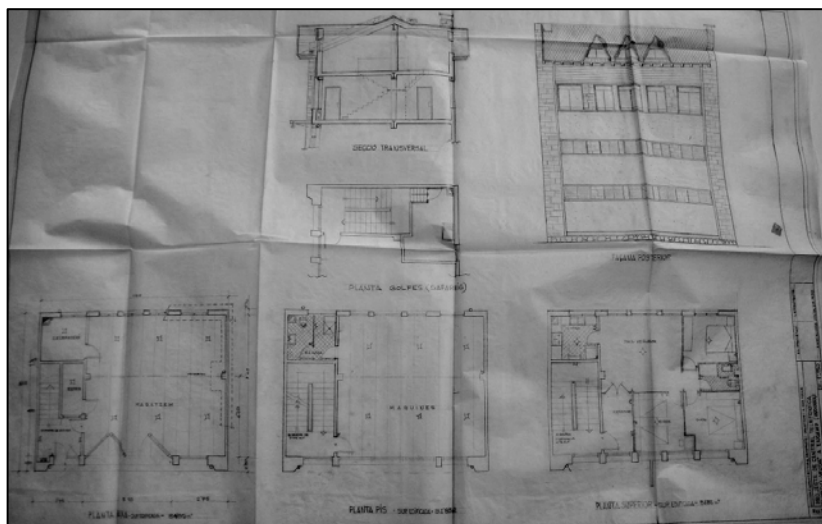
Col·legi Janer en l'actualitat. Fotografia: E.Dilmé

armand mas tulla a andorra

- 1969 CENTRAL TELEFÒNICA "SORD-MUDA" A ENCAMP

La segona central "sord-muda" que hem trobat en l'Arxiu municipal de Gelida s'organitza compositivament de forma similar a l'anterior:

una façana principal simètrica emmarcada amb panys de granit i rematada amb un potent llosat amb llucanes. En aquest projecte veiem l'ús al que es destinava l'immoble: en planta baixa magatzem; en planta primera maquinària i, a la darrera planta, un habitatge de tres cambres.

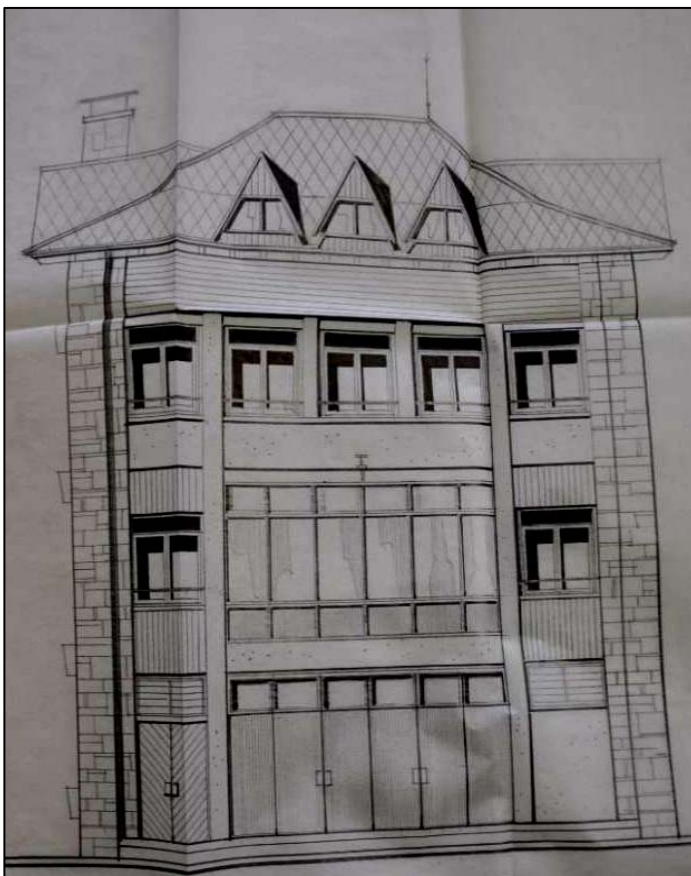
La central "sord-muda" d'Encamp en l'actualitat. Fotografia: E.Dilmé

armand mas tulla a andorra

- 1970 CENTRAL TELEFÒNICA "SORD-MUDA" DE LA MASSANA

La darrera central telefònica que resta dempeus és la de **La Massana** que no difereix de les dues anteriors en ús, distribució i composició.

La central "sord-muda" de la Massana l'actualitat. Fotografia: E.Dilmé

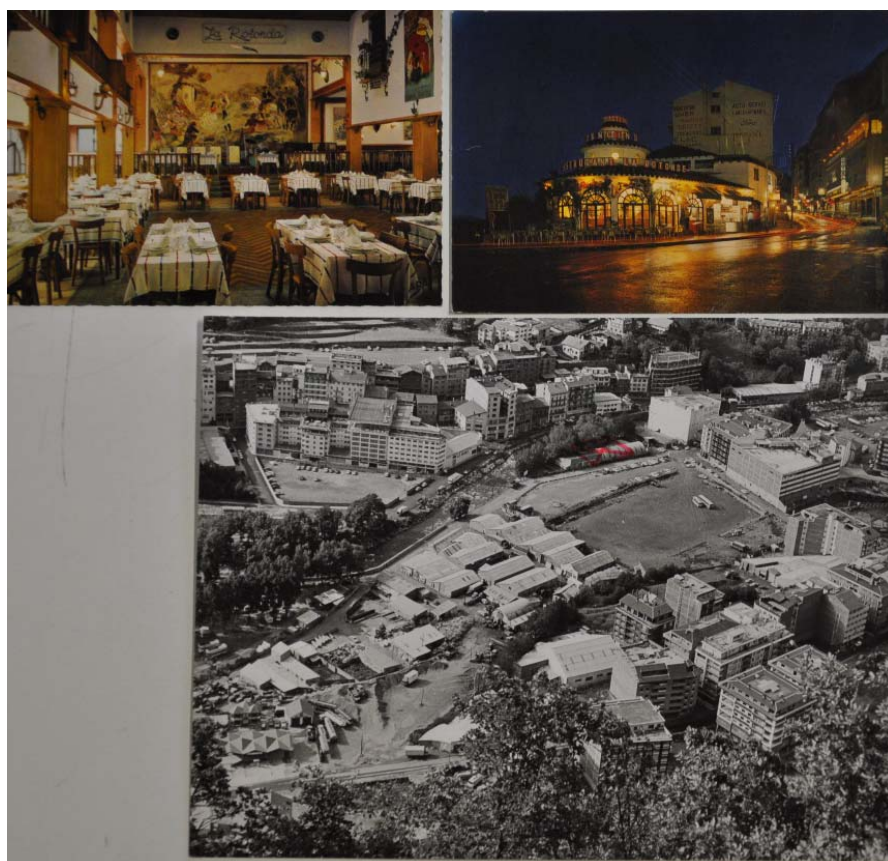

armand mas tulla a andorra

- 1970-80 LA NOVA ROTONDA

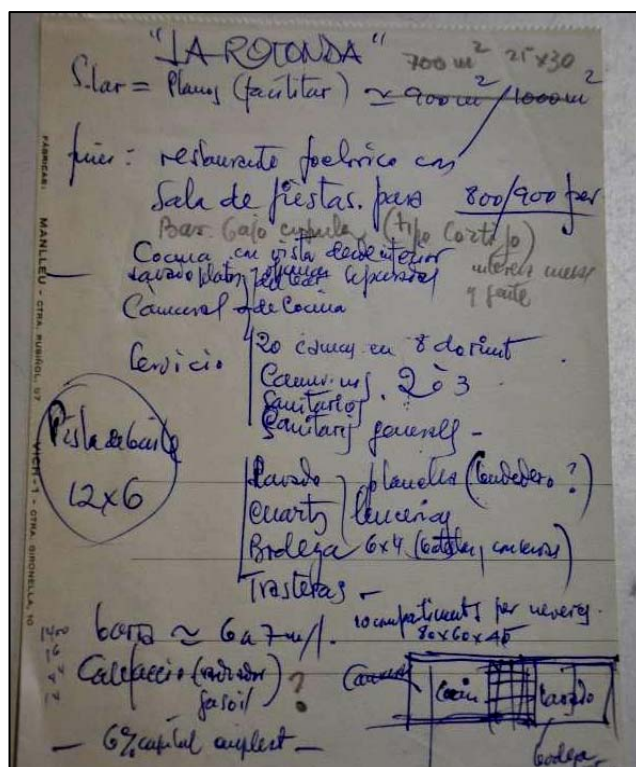
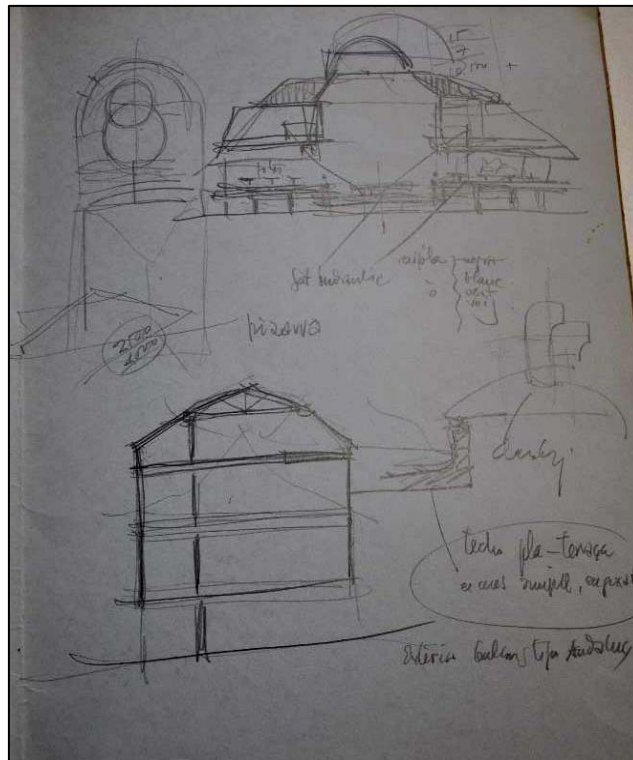
Una de les atraccions per excel·lència del boom turístic del segle passat al nostre país va ser el cabaret-restaurant **La Rotonda** aixecat per l'empresari català **Melcior Larrosa** en la cruïlla entre l'**avinguda Meritxell** i el carrer **Prat de la Creu**. L'establiment seguia el model dels locals de lleure que es bastien a la costa catalana per satisfer aquella visió folclòrica que es tenia a Europa d'Espanya. L'establiment va arribar a ser tan famós que, encara ara, molta gent coneix aquell indret com **la Rotonda**.

En la documentació conservada en l'arxiu municipal de **Gelida** hi ha un parell de postals del famós establiment amb la seva característica distribució amb pati central i balconada perimetral, a modus d'embalat de festa major, així com la seva emblemàtica llanterna exterior. També es troba una foto aèria de la zona on, al costat dels mítics magatzems **Prisunic** - actualment substituïts per l'edifici del **Crèdit Centre d'Alfons Valdés**-, es marca el lloc on havia de situar-se la "nova Rotonda".

armand mas tulla a andorra

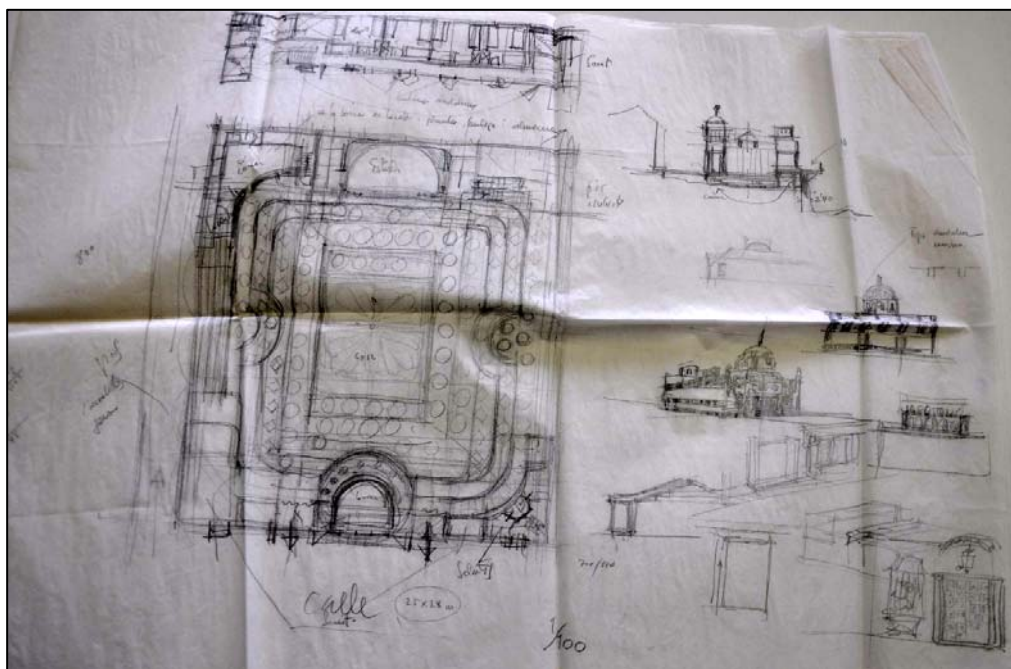
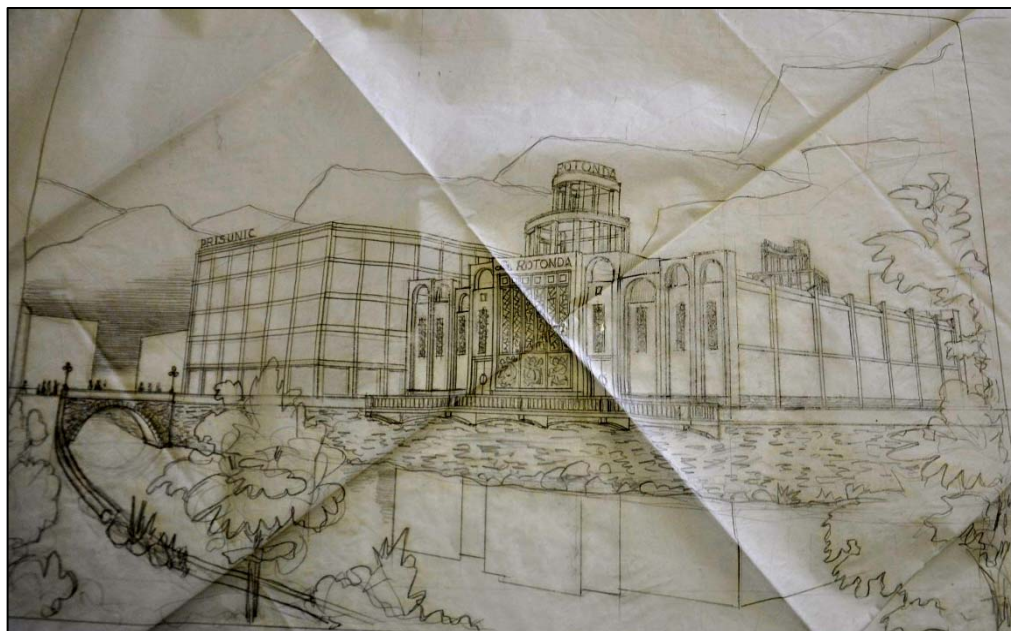

Croquis i apunts sobre la futura nova Rotonda.

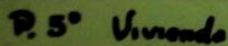
armand mas tulla a andorra

En la documentació exhumada hem trobat una nota manuscrita de **Mas** on resumeix les principals característiques del futur l'immoble. Es partia d'un solar 700 m² (25 x 30 m²) per bastir un "Restaurant folclòric amb pista de ball" per a entre 800 a 900 persones. La cuina seria visible des de l'exterior, la pista de ball tindria unes dimensions de 12 x 6 m² i el bar se situaria sota la cúpula "tipus cortijo" amb una barra de 6 a 7 m de llargada.

L'edifici més contemporani de tot els que va projectar **Mas** a Andorra és l'edifici d'habitatges que va bastir al carrer de la Unió cantonada Avinguda Meritxell d'Andorra la Vella. Es tracta d'un dels edificis més interessants de la segona meitat del segle XX. **Mas** experimenta amb una composició dels alçats per franges superposades i una distribució asimètrica de les balconeres que confereix a l'immoble un gran dinamisme.

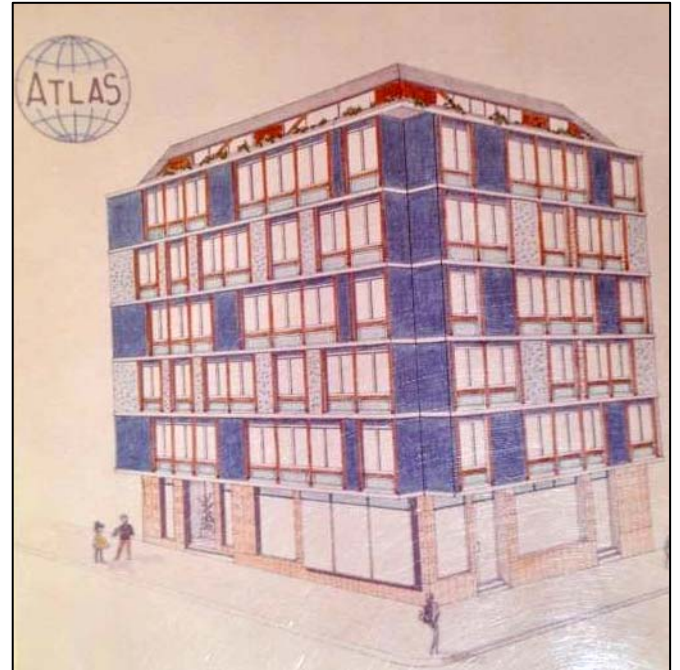
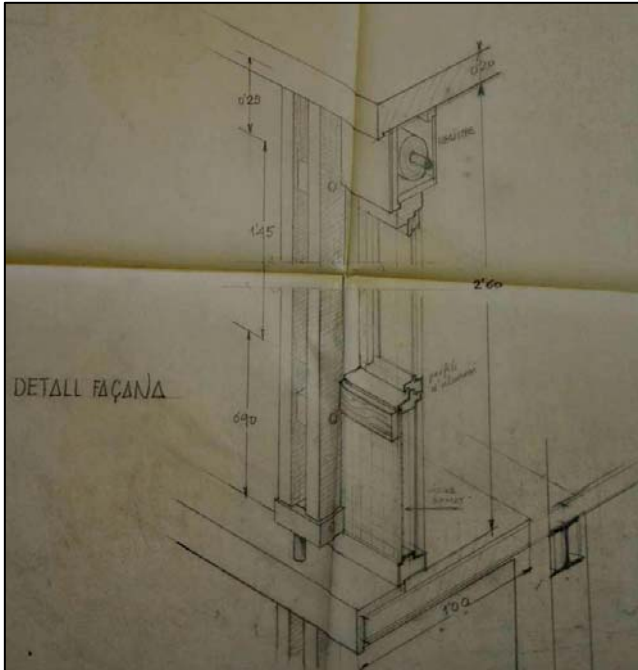

**armand
mas tulla**
a andorra

armand mas tulla a andorra

Fotografia: E.Dilmé

armand mas tulla a andorra

- **1972 CONCURS NOU SANTUARI DE MERITXELL**

Abans que l'incendi que a la matinada de la diada del 1972 devastés la capella romànica de **Meritxell**⁴ i es decidís bastir un nou temple sota la direcció de **Ricard Bofill** hi va haver un concurs internacional en el qual hi va participar **Armand Mas**.

Tot va començar a la dècada dels anys seixanta del segle passat quan, arran del boom demogràfic, la capella romànica i l'espai que l'envoltava es quedaren petits per acollir la munió de gent que assistia als actes de celebració. El **Consell General** conscient del problema, el 1971, convocà un concurs internacional per: *salvaguardar, ampliar, millorar i valorar, 1) els contorns, 2) la representació Nacional, que significa Meritxell, i 3) l'adequació d'àmbits tant interiors com exteriors*.

Es van presentar tretze idees entre les quals hi havia les dels arquitectes catalans **Enric Llimona**, **Josep Brugal**, **Armand Mas** i les de l'equip **MAD**, format per **Josep Urgell**, **Sergi Godia**, **Antoni Palou** i l'andorrà **Pere Aixàs**. Els guanyadors van ser els perpinyanesos **Charles Cervelló** i **Zygmund Knyszewski** amb una proposta monumental que va seduir al **Consell General** pel seu atractiu turístic, amb un llac artificial i la unió dels dos vessants a través d'un telefèric. Idees que es recolliran en el projecte que, després de l'incendi del santuari, s'encarregà a **Ricardo Bofill**, **Oriol Bohigas**, **Pere Aixàs** i **Albert Pujal**⁵.

La proposta d' **Armand Mas** generava una plataforma a través d'un sòcol d'anivellació que absorbia aparcaments, serveis i mirador. A sobre es disposaven dos elements exempts: una esvelta torre campanar i un temple de planta central. Aquest era com un chapitel deixat sobre el terreny, com si fos la part final de les torres que havia treballat en les escoles. Tenia quelcom de papiroflèxia com la caseta d'informació turística d'en **Enric Llimona**⁶. Partia d'una planta heptagonal que anava ascendint en 7 nivells simbòlics: 7 pecats capitals, 7 virtuts cristianes, 7 sagraments, 7 obres de misericòrdia temporals, 7 obres de misericòrdia espirituals i 7 dons de l'Esperit Sant. I

⁴ www.enricdilme.com/ESCRITS: Meritxell cronologia d'un projecte

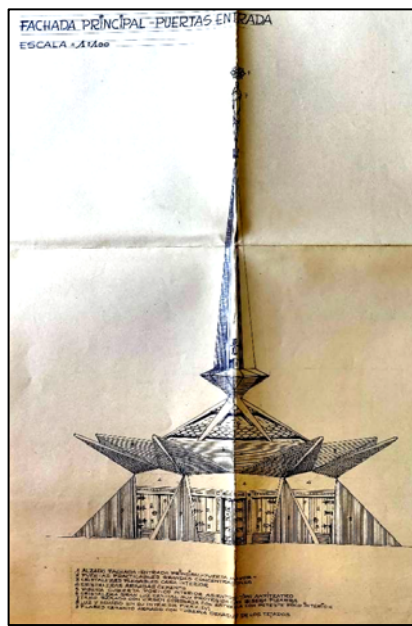
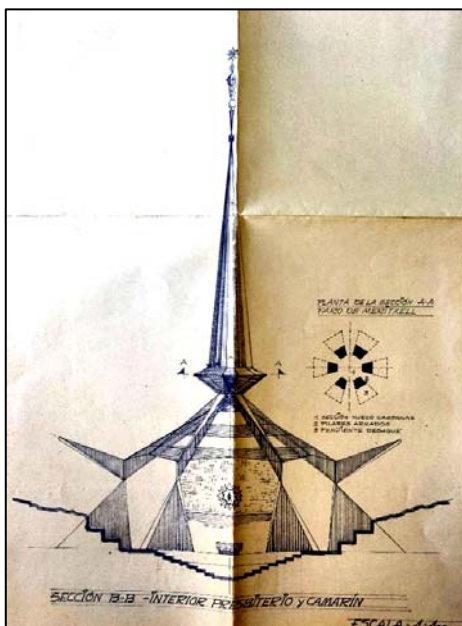
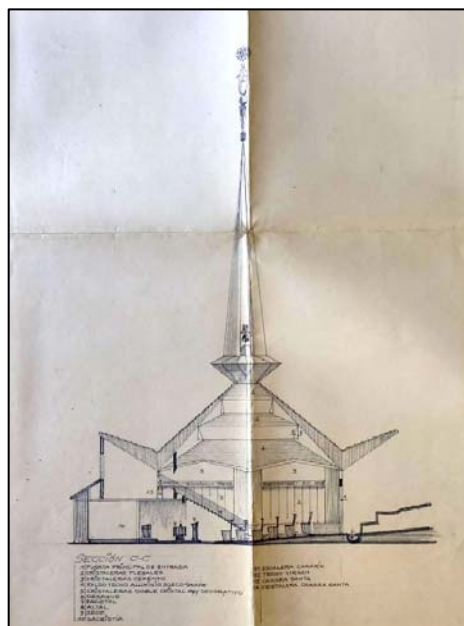
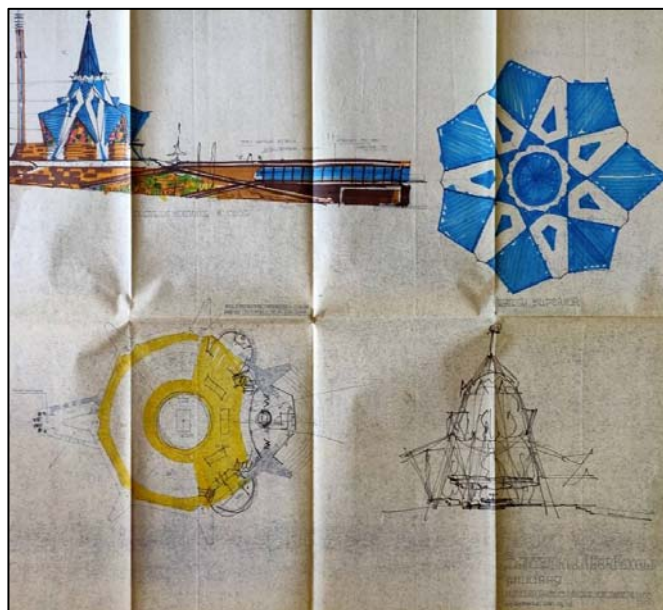
⁵ Son tres

⁶ www.enricdilme.com/ESCRITS: Enric Llimona a Andorra

armand mas tulla a andorra

tot plegat amb una estilitzada agulla rematada per un la verge de Meritxell coronada amb un estel amb llum permanent.

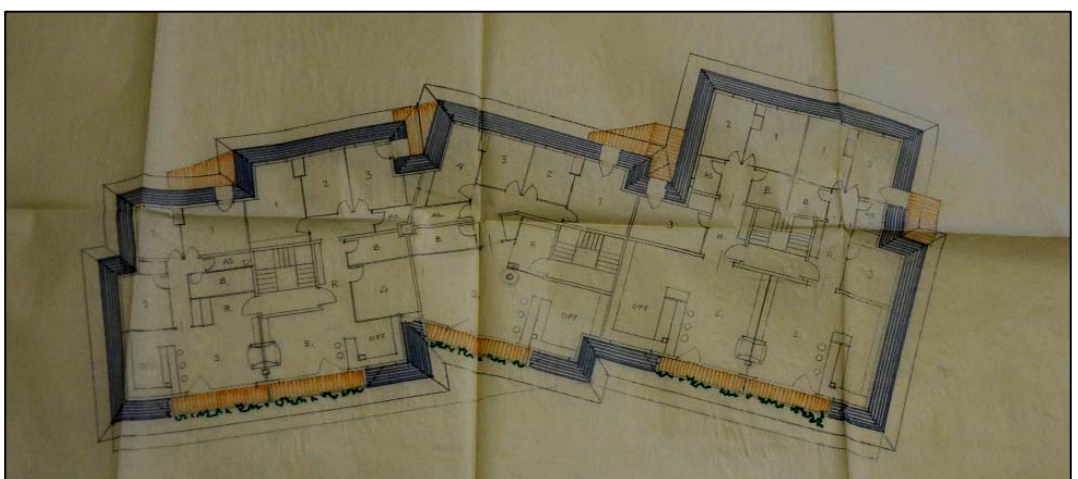

25

armand mas tulla a andorra

- 1976 LES COSTES A ESCALDES-ENGORDANY

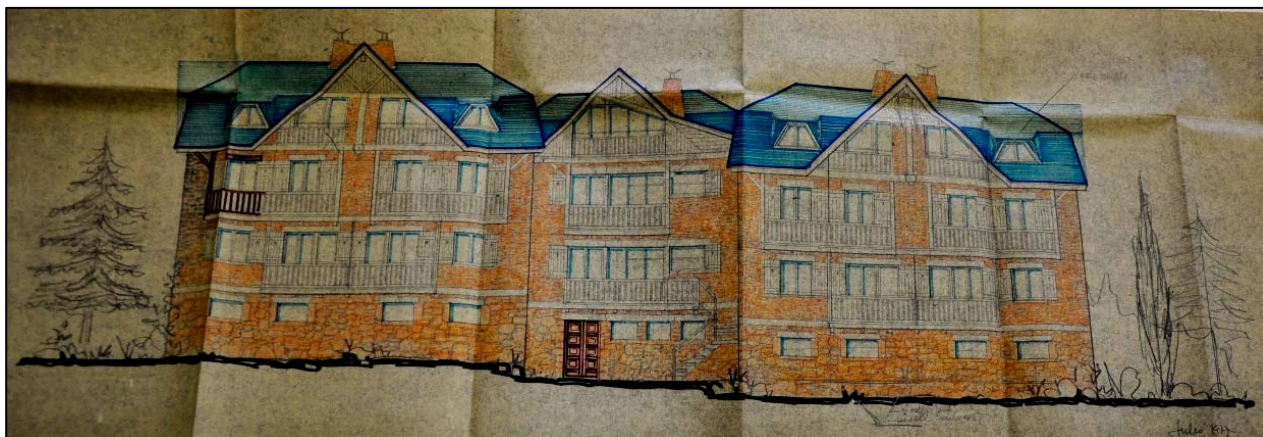

Tres volums amb tres escales i dos habitatges per replà que es macien que donar dinamisme al conjunt. El projecte no es devia dur a terme ja que no hem trobat cap edifici similar.

armand mas tulla a andorra

- 1978 EDIFICI D'HABITATGES A ERTS LA MASSANA

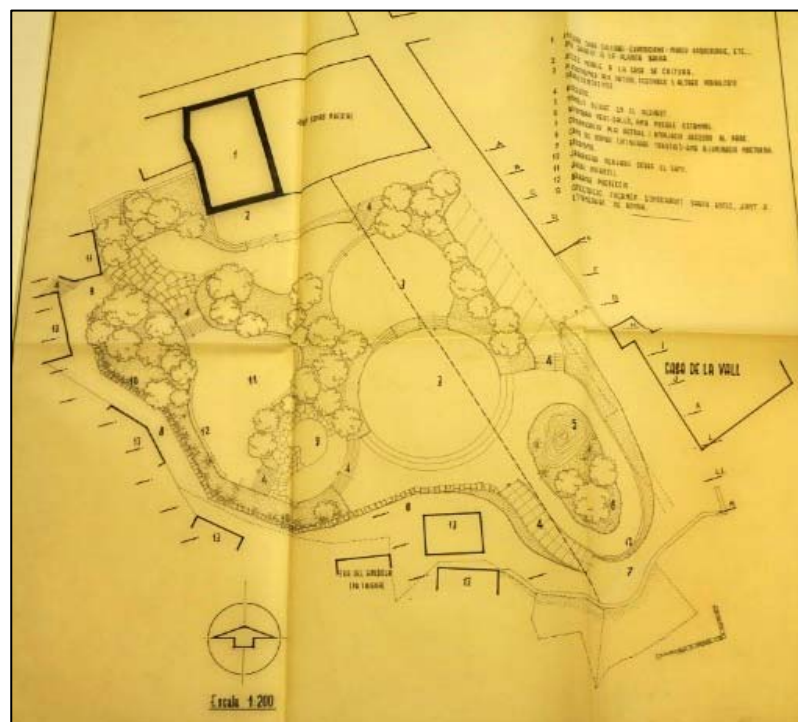
A Ert's torna a experimentar amb la macla de tres volums similars cercant la creació d'un espai d'acollida a l'aire lliure. En aquest cas tampoc hem localitzat cap promoció com la projectada.

armand mas tulla a andorra

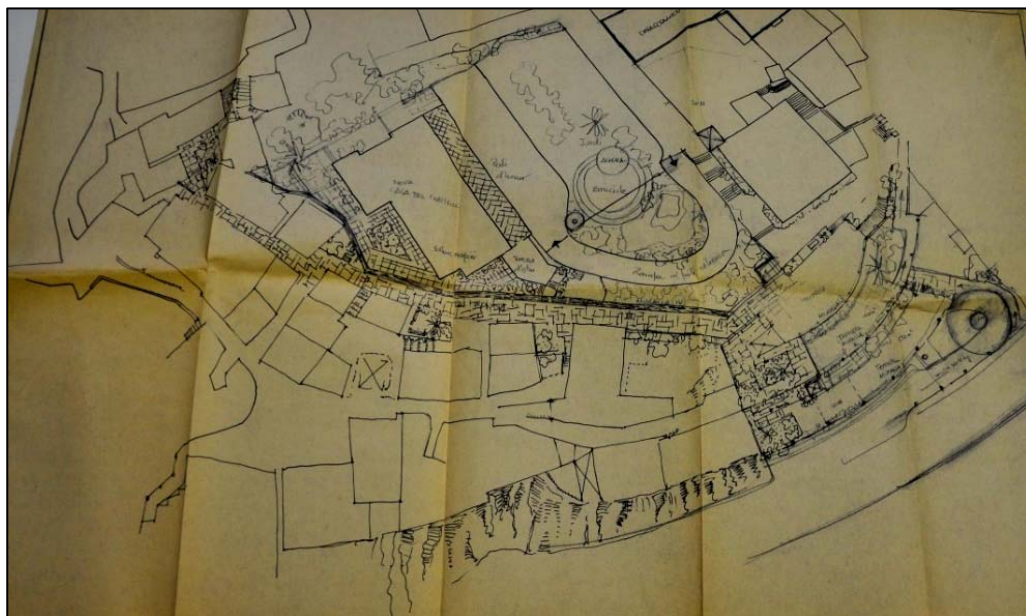
- 1978-80 CASA DE LA VALL

On hem trobat més material i més versions ha estat en el projecte on es reorganitzaven tots els equipaments administratius i culturals l'entorn de **Casa de la Vall**. Desconeixem, hores d'ara, l'origen de l'encàrrec.

armand mas tulla a andorra

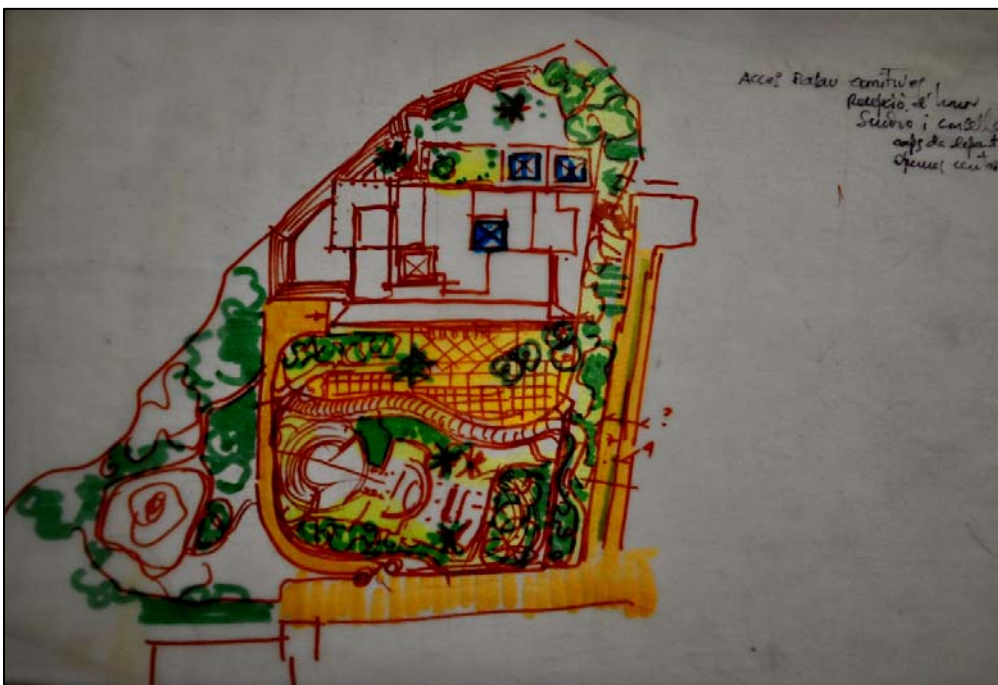
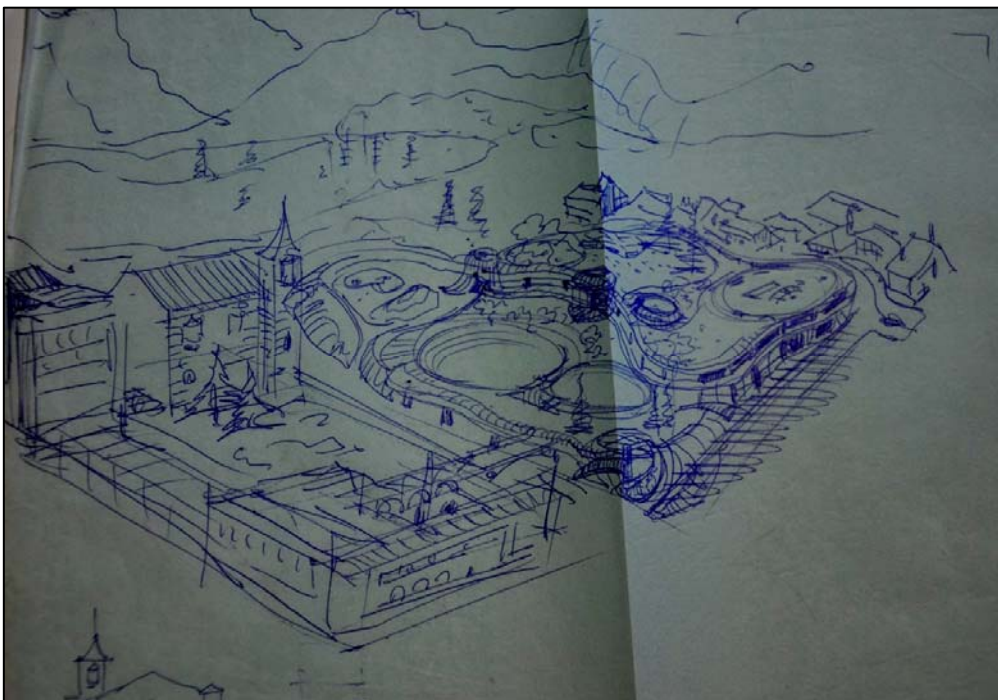

A La Casa de la Vall B La Sindicatura C Les Oficines actuals D Les noves Oficines o Departaments E El Pla d'equipaments de la Casa de la Vall F La Casa del Consell		PLA ESPECIAL D'ORDENACIO DEL CENTRE CIVIC DE LA CASA DE LA VALL ANDORRA	
aparcament, muralla, mirador, centres culturals, museu, serveis, arxiu nacional.		AREA CENTRAL O DE CENTRE CIVIC Per l'honorable Consell General L'Arquitecte	ESCALA 1:200 Planol nº 2 16-5-1978 2165-78

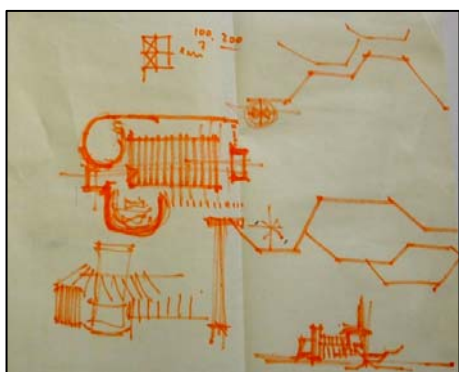
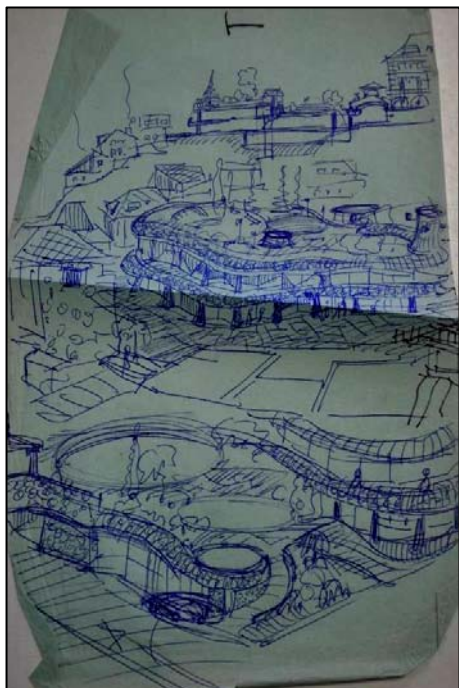
armand mas tulla a andorra

Les diferents propostes incloïen la **casa del Benefici**, l'aparcament a l'aire lliure i el **roc de la Vall**. La **casa del Benefici** se substituïa per un edifici administratiu en forma de "L" davant del qual, i a l'altra banda del **carrer de la Vall**, es projectava un parc amb terrasses ondulades sota el qual hi hauria un aparcament, el museu i l'arxiu nacional i, per sobre, un mirador sobre la vall. **Mas** també va pensar en un equipament damunt el roc que seria com el nou **Consell General**.

armand mas tulla a andorra

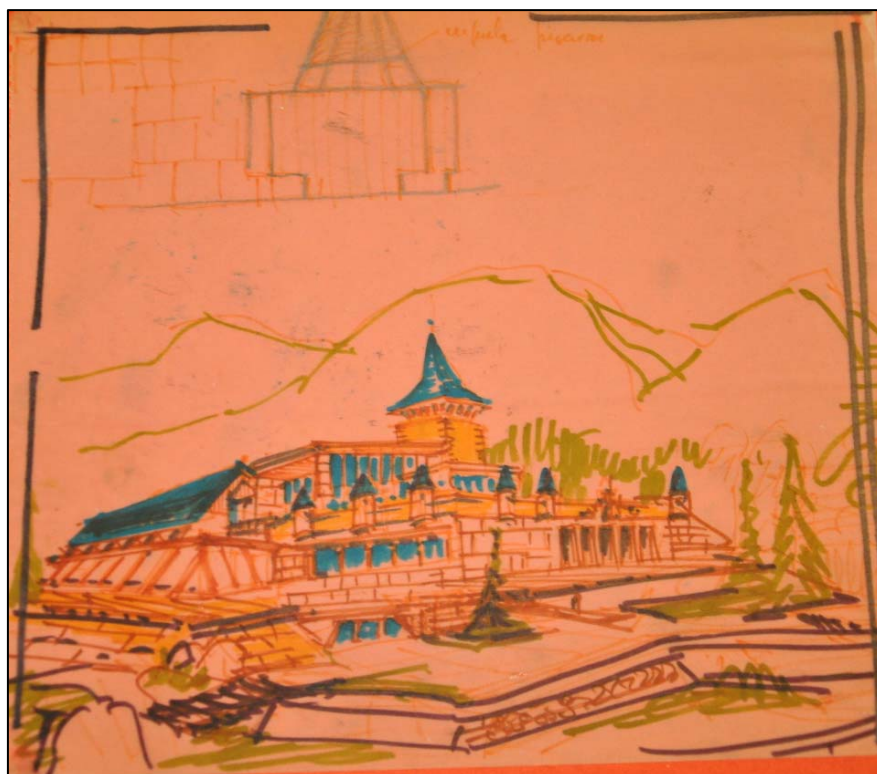

Diferents versions de la reestructuració de l'entorn de **Casa de la Vall** amb l'edifici del nou **Consell General** quasi com un castell medieval

armand mas tulla a andorra

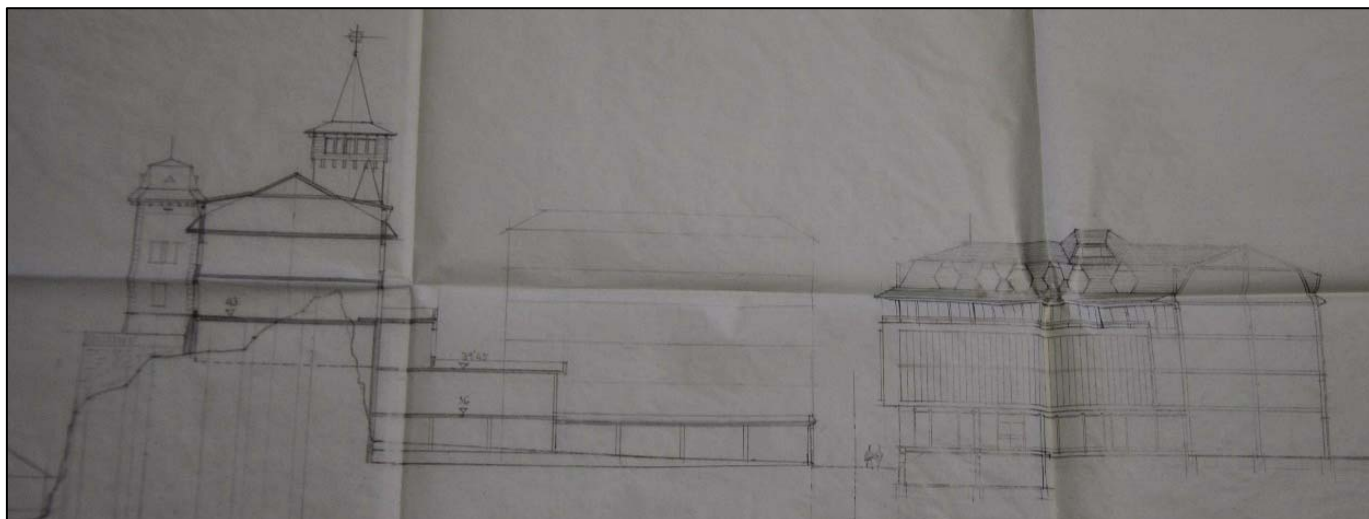
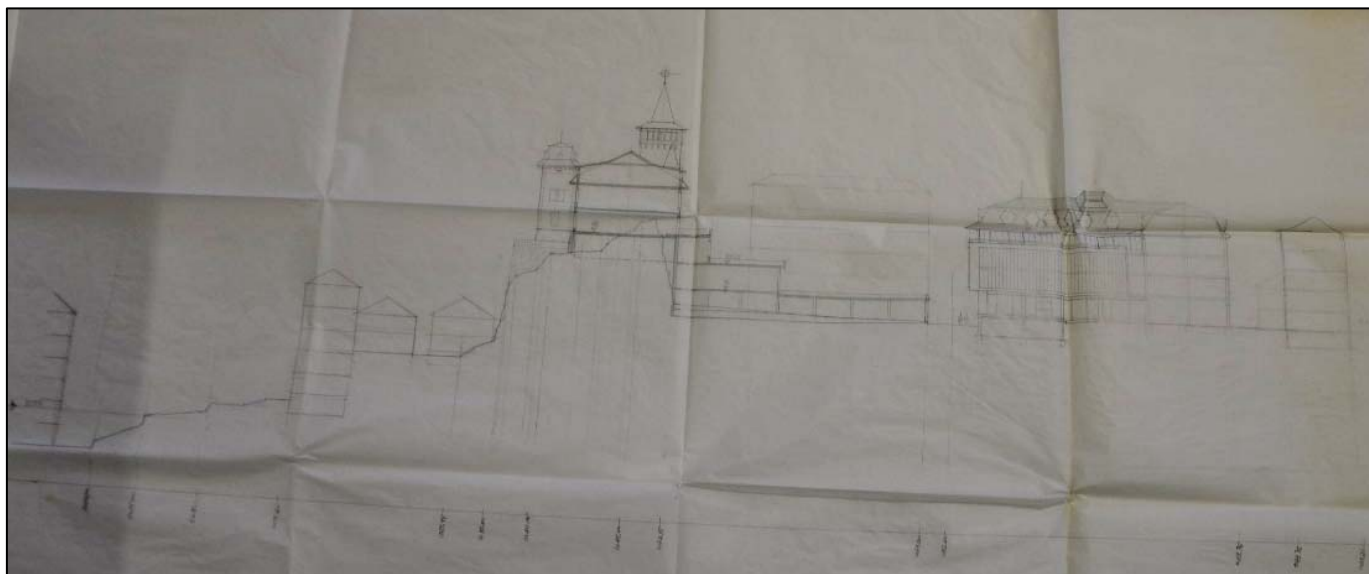
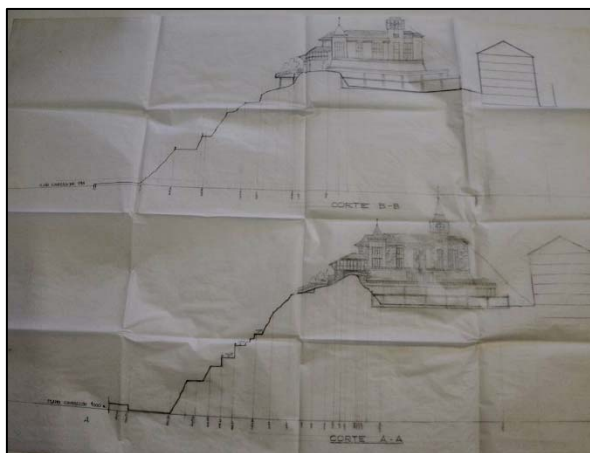
Diferents aproximacions a l'edifici de nou **Consell General** i ja amb la intenció d'aparença medieval.

armand mas tulla a andorra

Seccions perpendiculars al **carrer de la Vall** amb la relació del **nou Consell General** amb el barri del **Pui**.

armand mas tulla a andorra

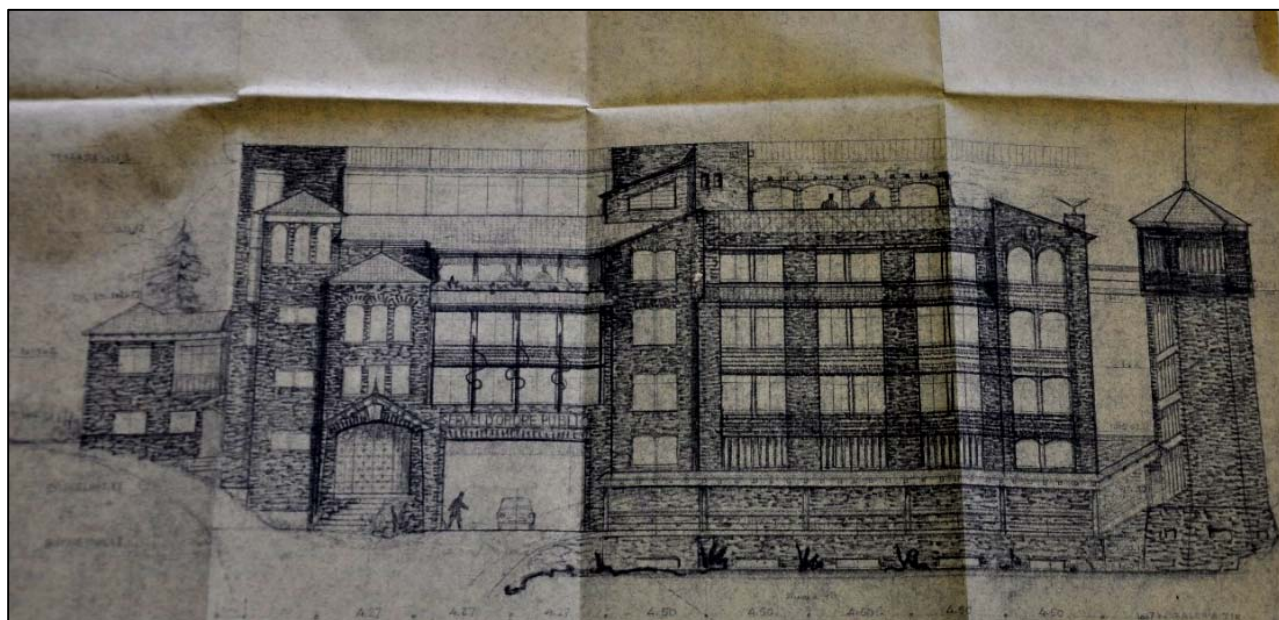
Perspectiva i alçats de l'edifici que substituiria la **casa del Benefici** amb la torre de **Casa de la Vall** en primer pla.

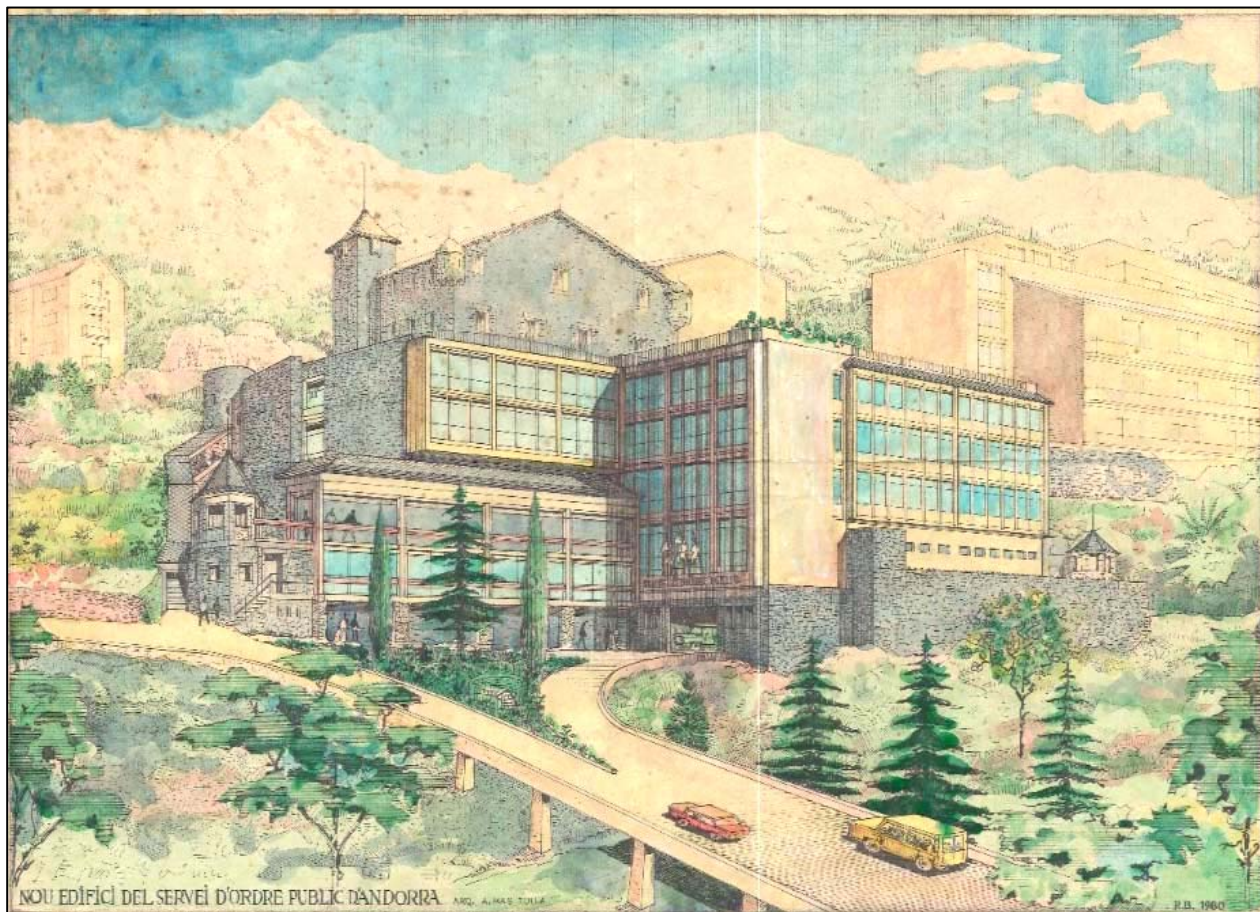
armand mas tulla a andorra

Darreres versions del nou edifici per davant del roc de la Vall
aquest cop pel **Servei d'Ordre Públic d'Andorra**.

armand mas tulla a andorra

ENRIC DILMÉ
dr. arquitecte

T. +376 869 558 . www.enricdilme.com

Av. Fiter i Rossell 109 . local 2

AD700 Escaldes-Engordany . Andorra

Escàs, La Massana el dos de maig del 2022, dia en que el nostre fill Arnau fa 24 anys.